МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Персоналії в історії соціальної роботи

Умань
Компринт
2025

УДК 364.4(092)](02)
П26

Колектив авторів:

Г. Бондаренко, А. Войтовська, Л. Гасанова, К. Єрошенко, Н. Коляда, О. Кравченко, О. Матрос, Л.Моргай, Т. Семигіна, О. Столярик.

Рецензенти:

Рассказова О. І., докторка педагогічних наук, професорка кафедри соціальної роботи та соціальної педагогіки Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічної академія» Харківської обласної ради;

Кучер Г. М., кандидатка педагогічних наук, начальник Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради;

Байдюк Н. В., PhD, фахівчиня по запобіганню гендерно зумовленому насильству ГО «Десяте квітня», радниця Голови Черкаської ОВА з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству за ознакою статі

Затверджено до друку вченою радою

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

(протокол № 8 від 28 жовтня 2025 р.)

П26 **Персоналії** в історії соціальної роботи: кол. моногр. / Т. Семигіна, О. Кравченко, Н. Коляда, А. Войтовська [та ін.] ; за ред. О. О. Кравченко ; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. – Умань : Компринт, 2025. – 268 с.
ISBN 978-617-8718-25-1

Колективна монографія «Персоналії в історії соціальної роботи» висвітлює еволюцію жіночої та чоловічої репрезентації в історії інституалізації соціальної роботи як професійного виду діяльності, а також вивчення та узагальнення досвіду видатних жінок і чоловіків, які зробили значний внесок у цій сфері, здійснюючи перші спроби теоретичних підходів до соціальної роботи та ініціюючи відповідні практики в Україні.

Колективна монографія буде корисною для здобувачів вищої освіти, викладачів, педагогічних працівників, соціальних педагогів, соціальних працівників, практичних психологів, громадських діячів.

УДК 364.4(092)](02)

ISBN 978-617-8718-25-1

© Авторський колектив, 2025

ЗМІСТ

Тетяна Семигіна, Катерина Єрошенко

СОЛ АЛІНСЬКИЙ ЯК ФУНДАТОР РАДИКАЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ 10

Ольга Столярик, Тетяна Семигіна

НАЗНІН САДА МАЯДАС – ПІОНЕРКА МІЖНАРОДНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ 30

Тетяна Семигіна

ГОЛОС ЖІНОК, ЯКІ ЖИВУТЬ З ВІЛ: ФЕМІНІСТИЧНИЙ ВИМІР СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ 59

Наталія Коляда

РОЛЬ ЖІНКИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ МИКОЛИ ІВАНОВИЧА ПИРОГОВА (1810-1881)..... 91

Оксана Кравченко, Алла Войтовська

САРАНЧА ІРИНА ГРИГОРІВНА: ПРО СИЛУ ДУХУ, ПРАЦЕЛЮБНІСТЬ, ЛЮДЯНІСТЬ.....118

Оксана Кравченко

КАПУСТЯН НАТАЛІЯ ІВАНІВНА. СИЛА, ЩО НАДИХАЄ: ІСТОРІЯ АКТИВНОЇ ЖІНКИ, ЯКА НЕ ЗНАЄ ПЕРЕШКОДИ.....162

Алла Войтовська, Оксана Кравченко

ОЛЕКСАНДР ЕЛЬКІН: АРХІТЕКТОР НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ

ОСВІТИ 180
Галина Бондаренко
СПІЛКА ЖІНОК УКРАЇНИ 203

Ольга Матрос
РОЛЬ ІВАНА ЛУЧИЦЬКОГО У СТАНОВЛЕННІ ТА РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ЖІНОЧОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД 221

Лілія Моргай
ОЛЕНА ТЕЛІГА – ДОБРОЧИННІСТЬ ТА ЛІТЕРАТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ..... 239

Лейла Гасанова
ДАНІЕЛ ҐОУЛМАН – ПОСТАТЬ У КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕМОЦІЙНОГО НАВЧАННЯ 250

ПЕРЕДМОВА

Завжди дивись у майбутнє, коли згадуєш минуле

Гендерний центр Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини реалізує науковий проєкт з написання колективної монографії. Мета праці – висвітлення еволюції і простеження динаміки репрезентації ролі особистості в історії інституалізації соціальної роботи як професійного виду діяльності в країнах Західної Європи та США; вивчення та узагальнення досвіду видатних жінок та чоловіків, які здійснили значний внесок у цій сфері, здійснюючи перші спроби теоретичних підходів до соціальної роботи та ініціюючи відповідні практики (як за кордоном, так і в Україні).

Орієнтовна тематика монографії:

1. Феміністична соціальна робота.

2. Історія соціальної роботи: міжнародна та національна.

3. Роль особистості в інституалізації соціальної роботи, діяльності сучасних закладів соціальної сфери, розвитку наукових шкіл соціальної роботи.

4. Становлення та розвиток гендерних центрів у закладах вищої освіти.

5. Державний та недержавний сектори у соціальній сфері: гендерний підхід.

У 2018 р. видано перший том монографії *«Жінки в історії соціальної роботи».* Монографія складається з розділів: перший розділ «Меценатки часів княжої та козацької доби»; другий розділ «Благодійність жінок крізь призму освітнього та літературного процесу XIX – початку XX ст.»; третій розділ «Роль жінок-волинянок у розвитку освіти в Україні (середина XVI – кінець XVIII століття)»; четвертий розділ «Вирішення соціальних питань на сторінках жіночої преси (кінець XIX – перша третина XX ст.)»; п’ятий розділ «Роль жінки в інституалізації соціальної роботи України в умовах трансформації»: Марія Фішер-Слиж, Алла Капська, Людмила Кучма, Людмила Міщик, Віра Поліщук, Ірина Звєрєва, Катерина Кольченко, Галина Кучер, Людмила Смоляр, Ольга Безпалько, Тетяна Семигіна, Олена Пінчук.

У 2020 р. видано другий том колективної монографії «*Жінки в історії професійної соціальної роботи: від XIX століття і до сьогодення*». Структура видання: перший розділ – «Роль жінки в історії інституалізації соціальної роботи як професійного виду діяльності зарубежем (від початку XX століття і до сьогодення)»:Єлизавета Фрай, Берта фон Зутнер, Джейн Адамс, Мері Річмонд, Алісе Соломон, Олександра Коллонтай, Карен Хорні, Хелен Перлман, Сімона де Бовуар, Ірена Сендлер, Лена Домінеллі, Малала Юсуфзай, другий – «Діяльність майданчиків з організації виховання дітей дошкільного віку у контексті розширення можливостей залучення жінок до продуктивної праці у сфері виробництва у період кінця XIX – початку XX ст. на території України», третій – «Вірні дочки вітчизни: українські жінки та дівчата в горнилі Другої світової війни», четвертий – «Перші спроби теоретичних підходів до соціальної роботи та інноваційні практики жінок України (кінець XX – початок XXI століття)»: Валентина Довженко, Галина Лактіонова, Галина Постолюк, Галина Скіпальська, Лариса Кобелянська, Людмила Порохняк-Гановська, Марта Богачевська-Хом'як, Олена Масалітіна, Олена Масалітіна, Орися Сушко, Ірина Пєша, Раїса Кравченко, Світлана Толстоухова, Тетяна Шаповалова, Алла Ярошенко

У 2022 р. підготовлено третій том монографії за назвою «*Жінки в історії професійної соціальної роботи: від XIX століття і до сьогодення»,* що має за мету висвітлити внесок чоловіків і жінок у становлення і розвиток соціальної роботи як в Україні, так і зарубежем. Видання містить розділи: перший розділ «Розвиток в Україні гендерної складової соціальної», другий – «Роль жінки у становленні соціальної роботи та суспільної взаємодопомоги»: Валентина Бондаровська, Ен Гартман, Анна Кісіль, Наталія Коляда, Оксана Кравченко, Ірина Куровицька, Голда Меїр, Маргарет Мід, Флоренс Найтінгейл, Наталія Паніна, Еммелін Панкгерст, Роза Паркс, Гелена Радлінська, Ольга Рассказова, Алісе Саломон, Ебігейл Сміт Адамс, Діана Френсіс Спенсер, Аніс Хідайях, Ейлін Янгхазбенд; треті розділ « Унесок Мері і Джона даунів у гуманізацію ставлення до осіб з ментальними порушеннями», четвертий розділ

«Суфражистський рух у Великій Британії: із історії зародження та становлення».

Четвертий том вийшов у 2023 році під назвою *«Персоналії в історії професійної соціальної роботи»* з метою висвітлення внеску чоловіків і жінок у становлення і розвиток соціальної роботи як в Україні, так і за рубежем. У видані представлено розділи: «Флоренс Холліс (1907–1987), фундаторка психосоціального підходу у соціальній роботі», «Девід Елліот Кабрера – солдат доброти», «Формування системи централізованої гуманітарної допомоги під час Кримської війни (1853–1856); «Історія соціальної роботи на тлі Голокосту: організації та люди», «Гендерні аспекти молодіжної політики в Україні», «Головне управління Пенсійного фонду України в Черкаській області: статистичні дані», «Управління праці та соціального захисту населення Уманської міської ради: від витоків до сьогодення», «Жіноча освіта XIX – початку XX століття», «Громадські організації людей з інвалідністю в Україні: становлення і розвиток крізь призму діяльності Каштана Сергія Миколайовича», «Ґендерні аспекти сучасної соціальної роботи: політика, практика та освіта».

У 2024 році підготовлено п’ятий том колективної монографії *«Роль персоналії в історії професійної соціальної роботи»*, яка висвітлює еволюцію жіночої та чоловічої репрезентації в історії інституалізації соціальної роботи як професійного виду діяльності, а також вивчення та узагальнення досвіду видатних жінок і чоловіків, які зробили значний внесок у цій сфері, здійснюючи перші спроби теоретичних підходів до соціальної роботи та ініціюючи відповідні практики в Україні.

Зміст видання: «Внесок Річарда Кебота (1868-1939) у розвиток соціальної роботи в охороні здоров’я», «Феміністична соціальна робота: дослідницький вимір», «Міжнародний досвід підготовки докторів філософії з соціальної роботи: традиції та новації», Панок Віталій Григорович – організатор та директор Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи НАПНУ», «Сара Брідлав (Мадам Сі Джей Вокер)», «Роль держави в соціальній реінтеграції ветеранів засобами цифровізації: гендерний

підхід», «Надія Віталіївна Суровцова – перша докторка філософії в Україні з Умані», «До історії Українського Товариства Червоного Хреста», «Діяльність центрів комплексної реабілітації дітей з інвалідністю: теорія і практика», «Карл Ренс Роджерс».

Пропоноване видання 2025 року – це шостий том колективної монографії, який містить розвідки про зарубіжних та українських діячів: «Сол Алінський як фундатор радикальної соціальної робо ти», «Назнін Сада Маядас – піонерка міжнародної соціальної роботи», Роль жінки в педагогічній концепції Миколи Івановича Пирогова (1810-1881)», «Саранча Ірина Григорівна: про силу духу, працелюбність, людяність», «Капустян Наталія Іванівна. Сила, що надихає: історія активної жінки, яка не знає перешкод», «Олександр Елькін: архітектор нової української освіти», «Роль Івана Лучицького у становленні та розвитку вищої жіночої освіти в Україні: гендерний підхід», «Олена Теліга – доброчинність та літературна діяльність», «Даніел Ґоулман – постать у контексті соціальної роботи та соціально-емоційного навчання». Також представлені дослідження про персоналії у соціальній роботі, які працюють з жінками, які живуть з віл, а також про феміністичний вимір соціальної роботи.

Водночас, до історії соціальної роботи ми звертаємось не лише заради самої історії, а й для глибшого усвідомлення сучасного стану і проблем соціального благополуччя, для прогностичного передбачення тенденцій і шляхів їх розвитку в майбутньому. Водночас це дає змогу об’єктивно відтворювати минуле, адекватно сприймати теперішнє і свідомо прогнозувати майбутнє.

Зазначене вище підтверджує незаперечну актуальність рецензованої монографії, зміст якої ґрунтується на гендерному підході. Саме гендерні дослідження дають змогу поглибити розуміння сутності соціальної роботи, актуалізувати внесок жінок та чоловіків у її розвиток, завдяки розкриттю історії соціальної роботи. Крім цього набуває нової сутності і відповідного сучасного розкриття проблема співвідношення ролі жінки і чоловіка, їх взаємодії в історичній ретроспективі, що дає змогу схарактеризувати непростий шлях становлення рівноправ’я між чоловіком і жінкою. Саме застосування

гендерного підходу в історичному контексті передбачає розкриття ролі діалогу статей у реконструкції історичного розвитку соціальної роботи з врахуванням форм їх взаємодії та взаємодоповнення. Відтак, завдяки цьому актуалізується розуміння загального і специфічного, соціального і індивідуального, подібного і відмінного в еволюції духовного світу чоловіка та жінки.

Зміст колективної монографії дає змогу зробити висновок, що здобутки біографістики доповнюють живим змістом сторінки інституалізації соціальної роботи від благодійності до професійного виду діяльності, дають змогу виявити те унікальне, особистісне, духовне, що несла в собі кожна жіноча персоналія.

Колективна монографія буде корисною для здобувачів вищої освіти, викладачів, педагогічних працівників, соціальних педагогів, соціальних працівників, практичних психологів, громадських діячів.

ОЛЕНА ТЕЛІГА (1906-1942 рр.)

OLENA TELIGHA (1906-1942)

Олена Іванівна Теліга (21 липня 1906 року – 22 лютого 1942 року) – українська поетеса, публіцистка, літературни й критик, діячка ОУН.

Теліга Олена одна з найяскравіших постатей українського літературного та громадсько-політичного життя першої половини XX століття. Увійшла в історію не лише як талановита поетеса, а й як активна діячка українського визвольного руху. Її творчість відзначається щирим патріотизмом, утвердженням ідеї національної гідності та духовної сили.

Біографія Теліги тісно переплетена з трагічними подіями доби, адже їй довелося жити й творити в умовах боротьби українського народу за державність. Попри короткий життєвий шлях, вона залишила вагомий слід у культурному та громадському просторі, ставши символом незламності, відданості ідеалам свободи та самопожертви в ім’я України.

Олена Теліга народилася в селищі Ільїнське під Москвою (точне місце народження достеменно невідоме) в інтелігентній українській

родині. ЇЇ батько – Іван Шовгенів, родом із околиць степового Слов'янська, був інтелігентною й освіченою людиною. За фахом – інженер, спеціаліст з гідротехніки. Освіту здобув у Петербурзькому інституті інженерів шляхів сполучення.

Мати майбутньої поетеси, Юліянія (Уляна) Нальянч-Качковська, за фахом учителька, походила з Поділля з давньої української православної священицької родини, що мала білоруське коріння. Вона народилася у місті Старокостянтинів (нині Хмельницька область) та закінчила Бестужевські вищі жіночі курси в Петербурзі. Коли Олені виповнилося п'ять років, родина Шовгенових переїхала до Петербурга, що стало важливим етапом у формуванні її подальшого життєвого та культурного досвіду [5].

Дитинство Олени було доволі безтурботним. Батьки жили заможно, а тому діти: Олена і двоє старших братів мали все необхідне, щоб здобути добре виховання й освіту. Часто Шовгеніви подорожували, виїжджали на Кавказ, милувалися краєвидами Фінляндії. Змалку Олена вивчала іноземні мови, добре засвоїла французьку і німецьку, не знала лише української [3].

У 1918 році родина Теліг переїхала до Києва, де Олена розпочала навчання в жіночій гімназії Олександри Дучинської. Після ліквідації приватних освітніх закладів та переходу до єдиної трудової школи, вона продовжила здобуття освіти вже у новій системі. Подальші політичні події вплинули на долю її родини [5].

14 листопада 1920 року батько Іван Шовгенів, який на той час обіймав посаду професора Київського політехнічного інституту та директора Департаменту водних, шосейних і ґрунтових доріг Міністерства шляхів УНР, разом із урядом був евакуйований до польського міста Тарнова. Олена ж залишилася в Києві, фактично без матеріальної підтримки.

У липні 1922 року сім’я оселилася в місті Подєбради (Чехословаччина), де Іван Шовгенів став ректором Української господарської академії. Саме тут Олена увійшла до кола молодих українських інтелектуалів і літераторів, серед яких було чимало колишніх вояків Армії УНР.

У 1922–1923 роках Олена навчалася на Українських матуральних курсах у Подєбрадах, після завершення яких отримала «матуру» – документ, що відкривав доступ до вищої освіти. Упродовж 1923–1929 років продовжила навчання на історико-філологічному факультеті Українського високого педагогічного інституту імені М. Драгоманова в Празі [5].

Подєбрадський період життя Олени надзвичайно цікавий, сповнений різноманітних знайомств і зустрічей. Тут поступово почало кристалізуватися її українське «я». У Подєбрадах вона знайомиться із Леонідом Мосендзом, який не лише готував її до вступу в інститут, але як колишній вояк Української Армії, талановитий поет і відомий вчений допомагає знайти те середовище, яке могло не лише її зацікавити, а й виявити творчі можливості [3].

У цей період Олена Теліга активно долучалася до культурного життя української еміграції. Разом із Михайлом Телігою, студентом Української господарської академії, вона брала участь у танцювальній трупі Василя Авраменка (1925–1927), а також у діяльності аматорського драматичного гуртка. Їх особисте спілкування переросло у сімейний союз.

1 серпня 1926 року вони одружилася. Шлюб відбувся в євангелицькій церкві святого Миколая в Подєбрадах, а вінчання провів православний священник Євген Погорецький.

Щодо літературної діяльності Олени Теліги, вона розпочалася у 1928 році, публікуючи твори на сторінках «Літературно-наукового вістника» (1922–1932), що виходив у Львові під редакцією Дмитра

Донцова. Саме він справив помітний вплив на формування Олени націоналістичного світогляду та громадянської позиції. Період життя в Чехословаччині став визначальним для її становлення як поетеси, літературознавиці та публіцистки [3].

З вересня 1929 року до 1939 року Олена Теліга проживала у Варшаві, куди ще 1928 року переїхали її батьки. Подружжя Теліг сподівалося на кращі умови для працевлаштування, однак реальність виявилася складною, тому що знайти роботу було надзвичайно важко.

У 1929 році померла мати Олени, це поставило родину у скрутне матеріальне становище.

Чоловік поетеси, Михайло Теліга, працював землеміром у віддаленому селі Желязна Жондова за низьку платню. Літні місяці Олена проводила разом із ним, тоді як узимку залишалася у Варшаві, намагаючись самостійно забезпечити себе. Вона виконувала різноманітну роботу, зокрема навіть працювала моделлю в одному з магазинів [3].

Згодом, Теліга долучилася до освітньої діяльності, викладала українську мову в недільній школі при Союзі українок-емігранток у Варшаві, хоча ця робота не передбачала матеріальної винагороди. Лише з часом фінансове становище сім'ї поліпшилося, Михайло отримав стабільнішу роботу на польській залізниці, а Олена почала працювати в українській школі при Українському Центральному Комітеті.

Паралельно Олена активно розвивала свою мистецьку та громадську діяльність. У 1933–1939 роках Теліга була однією з провідних співробітниць львівського «Вістника», редагованого Дмитром Донцовим. Для українського студентського середовища вона читала реферати, які пізніше публікувалися на сторінках цього видання, зокрема «Сила через радість» (1937, кн. 9), «Сліпа вулиця» (1938, кн. 4). Першим публіцистичним виступом Теліги став реферат «Якими нас прагнете?» (1935, кн. 10), де вона висловила власне бачення ролі української жінки в

національно-визвольній боротьбі та утвердженні державності. Ці ж ідеї отримали розвиток у наступних працях, особливо у виступі «Сліпа вулиця» [3].

Оцінюючи літературну спадщину Олени Теліги, багато відомих науковців та мистецтвознавців прирівнюють її постать до Лесі Українки. Зокрема, Юрій Бойко зазначав, що світ образів, створений Телігою, виявляє значну спорідненість із творчістю Лесі Українки, що зумовлено передусім подібністю духовного комплексу обох поетес [3].

Упродовж 1939–1941 рр. Олена Теліга перебувала в Кракові, де в грудні 1939 р. відбулася її зустріч із давнім знайомим Олегом Кандибою (літературний псевдонім – О. Ольжич). Саме за його ініціативи вона долучилася до лав Організації українських націоналістів, ставши активною учасницею Культурної референтури Проводу ОУН, очолюваної Ольжичем.

Водночас Теліга налагодила тісну співпрацю з краківською «Просвітою», у межах діяльності якої виголосила низку публічних виступів, зокрема реферати «Вступне слово на Академію в честь гетьмана Мазепи» та «Партачі життя». На початку 1940 р. вона очолила молодіжне Мистецьке товариство «Зарево», секретарем якого виступав член Культурної референтури ОУН Олег Штуль. В ці роки О. Теліга інтенсивно студіює літературу, яка приходила з підрадянської України. Вона інтелектуально, морально і творчо готувала себе до повернення на рідну землю.

У 1940 році в ОУН стався розкол. О. Теліга важко переживала розбиття Організації, але залишилася на боці Голови ОУН полковника Андрія Мельника [3]. За свідченнями сучасників, Олена Теліга вирізнялася яскравою харизмою. Попри власну скромну самооцінку щодо зовнішності, в еміграційному середовищі Польщі та Чехо-Словаччини 1920–1940-х рр. вона вважалася однією з найпривабливіших і найвпливовіших жінок.

Із початком радянсько-німецької війни, у липні 1941 р., вона разом з Уласом Самчуком у складі похідних груп ОУН нелегально перетнула кордон та прибула до Львова. У вересні того ж року письменниця оселилася в Рівному, де опублікувала в газеті «Волинь», яку редагував У. Самчук свої публіцистичні статті «Розсипаються мури» та «Братерство в народі».

22 жовтня Олена Теліга приїхала до Києва, здійснивши свою давню мрію – знову опинитися в місті юнацьких років, у серці України, її столиці.

Під час перебування у Києві Олена Теліга змінювала місце проживання кілька разів. Наприкінці листопада 1941 р., коли до міста прибув її чоловік Михайло Теліга, подружжя оселилося у будинку на вул. Караваєвській (нині перехрестя вулиць Гетьмана Павла Скоропадського та Паньківської, 2/25), у квартирі № 90, яка стала останнім місцем їхнього проживання.

У цей період Олена Теліга очолила Спілку українських письменників, засновану з ініціативи О. Ольжича (розташовану тоді на вул. Трьохсвятительській, 23, тепер – вул. Десятинна, 9). Вона організувала харчовий пункт для літературного середовища, співпрацювала з редакцією газети «Українське слово» під керівництвом Івана Рогача (адреса редакції – вул. Бульварно-Кудрявська, 24), а також редагувала літературно-мистецький додаток цього видання – тижневик
«Літаври». Крім того, письменниця увійшла до складу Української Національної Ради [3].

Після арешту редакційного колективу «Українського слова» 12 грудня 1941 р. нацистська влада заборонила як саме видання, так і додаток «Літаври». Однак Теліга принципово не зважала на вимоги та обмеження окупаційної адміністрації, демонструючи послідовну громадянську позицію і свідомий опір.

7 лютого 1942 р. у Києві співробітники гестапо провели масові арешти, затримавши понад дві сотні представників української інтелігенції.

Вранці 9 лютого 1942 року Олена Теліга пішла до Спілки українських письменників, де вже була засідка гестапо. За годину туди прийшов чоловік – Михайло. У науковій та меморіальній літературі умовною датою смерті прийнято вважати 21 лютого 1942 р. У спогадах сучасників підкреслювалося, Олена Теліга загинула в ім'я національної ідеї, тоді як її чоловік свідомо пішов на смерть разом із нею [3].

У науковій літературі зазначено, що у камері, де перебувала О.Теліга перед розстрілом, знайшли напис, зроблений її рукою: «Тут сиділа і звідти йде на розстріл Олена Теліга».

Зверху було викарбувано стилізований під меч тризуб. Один з катів після смерті О. Теліги казав, що не бачив мужчини, щоб так героїчно вмирав, як ця гарна жінка [3].

Поетична спадщина Олени Теліги, хоч і кількісно невелика – налічує лише 38 відомих віршів, але вирізняється високою художньою та ідейною цінністю. У її поезії звучить неповторний авторський голос, який літературознавці характеризують як «пасіонарність любовної лірики».

Щодо творів, у вірші «Мужчинам» проявляється передчуття майбутньої боротьби жінки, за словами поетеси, підтримують чоловіків своєю ніжністю та вірою в їхню силу, піднімаючи бойовий дух, хоча фізично братися до зброї їм не належить. Водночас лірична героїня готова стати поруч із чоловіком, взявши на себе тягар спільної боротьби у критичний момент.

Подібний мотив турботи та емоційної підтримки розкрито у вірші «Вечірня пісня», де жінка уособлює здатність знімати з коханого душевні страждання, передаючи йому власну ніжність як своєрідну моральну та духовну опору для майбутніх випробувань.

Особливістю поезії Теліги є також елемент передбачення. Так, у вірші «Поворот» авторка з точністю описує повернення на рідну землю, тоді як у творі «Лист» відображає усвідомлення власної трагічної долі, образ «гарячої смерті» постає контрастом із «зимним умиранням», а в поетичному уявленні Теліги її життя «хитнеться й відпливе – мов корабель у заграві пожежі», що передає внутрішнє передчуття неминучої загибелі [3].

Олена Теліга посідає визначне місце в українській літературі та культурно-громадському житті міжвоєнного періоду. Її художня спадщина, попри обмежений кількісний обсяг, має значну ідейно- естетичну вартість та розглядається літературознавцями як зразок поєднання індивідуального й національного у поетичному дискурсі. В її ліриці домінують мотиви духовної незламності, боротьби, патріотичної жертовності та гармонійного поєднання особистісного й суспільного вимірів буття. Поезія Олени Теліги вирізняється високим рівнем художньої культури, стилістичною довершеністю та оригінальністю образної системи, що формує неповторний поетичний стиль авторки.

Список використаних джерел

1. Жмут спогадів про Олену Телігу. URL: http://ukrlife.org/main/minerva/teliha_marko.htm (дата звернення 25.09.2025).

2. Теліга Олена Іванівна. URL: https://surl.li/lqjryv (дата звернення 23.09.2025).

3. Олена Теліга: «Життя – це боротьба, а боротьба – це справжнє життя». URL: https://www.istpravda.com.ua/articles/2011/07/21/46382/ (дата звернення 25.09.2025).

4. Олена Теліга. Коротке життя довжиною у вічність. URL: https://ru.osvita.ua/school/biography/91344/ (дата звернення 24.09.2025).

5. Теліга Олена Іванівна. Життя та творчість Олени Теліги. URL: https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=1689 (дата звернення 25.09.2025).